

STRATÉGIA A HELYI ENERGIÁK FELLELÉSÉRE ÉS MEGERŐSÍTÉSÉRE: TURISZTIKAI ATTRAKCIÓK FEJLESZTÉSE

Kiss Gyula

Absztrakt: A vidékfejlesztés szándéka, a turizmus felfutása és az „uniós-pénzek” az egész országban megépülő projekteket, de legalább is terveket generáltak. A megvalósult, illetve erre váró fejlesztések valós eredményessége jelentős szórást mutat. Ennek oka lehet a pénzügyi és marketing tervek változó minősége, a „pozitív jövőkép” néha túlzó elvárásokon alapuló prognosztizálása. De legalább ilyen fontos bizonytalansági faktor a tökéletlen építészeti és tájépítészeti koncepcionális. A beinvestált javak érdektelen, – saját nyelvhasználatom szerint „szürkén-homogén” – elköltése. A bemutatásra kerülő mintaprojekt példáján meghatározásra kerülnek azon építészeti és környezetépítési stratégiai elvek, melyek betartása jelentősen erősíti a turisztikai vonzerő növelése érdekében létrehozandó vidékfejlesztési munkák hatékonyságát.

Abstract: Thanks to the aim to develop the countryside, the flourishing tourism industry and the financial aid from the EU, projects were implemented throughout the country, or at least plans were generated. The success rate of realized and future developments shows significant disparities. The reason for this may be the changing quality of financial and marketing plans, the prognosis of the “positive vision of the future” based on exaggerated expectations. The imperfect architectural and landscape architectural design are important factors of uncertainty as well. The unconcerned squandering of invested goods, or, as I call it: “greyish-homogenish”. The strategic principles of architecture will be defined through the example of the sample project; adherence to these principles will enhance the efficacy of rural development works in order to improve the attraction of tourism.

Kulcsszavak: vidékfejlesztés, turisztikai attrakció(k), látogatóközpont, régészet, investáció, avar-kor

Keywords: rural development, tourist attraction(s), visitor center, archeology, investment, Avar-Age

1. Bevezetés

A bemutatásra kerülő projekt, – vagy építészeti aspektusból nevezhetjük akár tervezési feladatnak is – első ránézésre teljesen átlagos: egy vidéki kisváros városi parkerdejében kívánnak turisztikai attrakciókat fejleszteni. Csak a kutatások és a terület mélyebb megismerése után veszi fel minden mástól jól megkülönböztető egyedi jegyeit a helyszín. No, de minden feladattal és helyszínnel ez a helyzet, csak tudni kell venni a fáradságot a feltáró munkához.

Joggal tehetjük fel a kérdést, hogy a megismerés során ennyire egyedivé váló szituációból levonhatók-e általános következtetések, egyáltalán összevethető-e két fejlesztés, vagy akár két fejlesztési terv. A *terv* szó itt azért fontos mivel jelen tanulmányban elsősorban a vidékfejlesztési munka koncepcionálási, – tehát tervezési – szakaszát kívánom górcső alá venni, illetve egyben kényszer is, hiszen az elemzésre kerülő szamárkő-avarpark jelenleg csak tervi szinten létezik.

Tehát lássuk a konkrét vidékfejlesztési projektet:

2. Szamárkő – Avarpark, Zamárdi

Az ismertetés rövidege, de még inkább a későbbi értékelés megkönnyítése érdekében felállítottam egy „ismertetési címszó-jegyzéket”.

1. A helyszín
2. Régészeti leletanyag
3. Épített örökség
4. Épített táji örökség
5. Természeti örökség
6. Új funkció koncepcionálása
7. Tervezett bekerülés – mint iránymutató szempont
8. Új funkció helyigénye
9. Turisztikai vonzerő
10. Idényszerűség
11. Árbevétel remélt forrásai
12. Üzemeltetési vízió

Ezen, mint tartalmi pontokon végig haladva tárom fel a tervet.

2.1. A helyszín

Zamárdi központja felett, a kezdődő dombság leszakadásos peremétől számítódik a helyszín. Déli határoló vonala a ma is annak nevezett Római út. Kelet-nyugati kiterjedése bizonytalan, illetve a konkrét projekt esetében a városi parkerdő határáig terjed. A terület részben sík, de egy mély horhos választja ketté 1/3 – 2/3 arányban. Hivatalos földvár regiszterben nincs említve, de szakértői vélemények és a helyszíni bejárás tapasztalatai szerint az is található a területen. Ami viszont bizonyos, hogy itt van az ún. Szamárkő, rögtön a Római út melletti kis tisztáson.

A körül és főleg annak idekerüléséről számos legenda él, egyik szerint a még aktív Tihanyi vulkán dobta ide, de a geológus szakember szerint a kő fel van borulva, a benne levő lyuk pedig nem más, mint a vulkáni utóműködést tanúsító gejzír cső, melyen keresztül történt a víz feláramlása: tehát a kő egy felborult gejzír kúp fele.

2.2. Régészeti leletanyag

A területen található a Kárpát-medence eddig ismert, de feltáratlan legjelentősebb *avar kori* temetkezési helye. A régészeti igényű teljes kutatáshoz mintegy 2 mrd Ft keretre lenne szükség. Így eddigi ismereteink a 100 évvel ezelőtti amatőr műkedvelő ásatások és a nagyobb esőzések során a vízfolyások által kimosott és nagyrészt közprédává váló leletek alapján adóttak. A megmentett leletanyag értékességét jól példázza az önkormányzat épületének vitrinjében található érc székecskét, mely vélhetően a terület nyugati mocsaras peremén fellelhető természetes úton keletkező mocsári vasból készült, kovácsolós technikával, leheletfinom belevert arany intarziával. (Ezen kívül a világon egyetlen ehhez hasonló bútorlelet van egy észak olasz múzeumban.) De a terület gazdagságát mutatja, hogy a helyszíni bejáráskor, a múzeum munkatársa a bolygatott talajfelszínről vett fel cserép-töredékeket. Első becslések szerint 4-5000 éves korúakat... (Ezeket azonnal vitték a kaposvári múzeumba).

2.3. Épített örökség

Látható emlékek nincsenek, vélhetően a föld alatt alapfalak és a megerősített földvár sáncainak nyomai fellelhetőek lennének, illetve sírok lennének feltárhatóak.

2.4. Épített táji örökség

A már említett földvár sáncainak egyes szakaszai láthatóak, de ezek megítélésében szakmai viták vannak.

2.5. Természeti örökség

A terület növényzete nem különleges, de fellelhető néhány a Balaton mellékének táji egységére jellemző virágos növény. Az aljnövényzet egyik érdekes bogara a nünüke, melyből itt viszonylag sok található. A klíma a tó kiegyenlítő hatása miatt kellemes. A látvány pedig fenséges: kilátás a tó mindkét medencéjére – és középen Tihanyra.

2.6. Új funkció koncepcionálása

A beavatkozási terület jól körülírt volta egyértelműen meghatározta a tervezési helyszínt. Ez a városi parkerdő területe, amely vélhetően nem esik egybe a tényleges avar kori, illetve mint már láthattuk a hivatalos avar kort jelentősen (évezredekkel) megelőző helyszíni leletanyag elhelyezkedési területével. Ebből adódóan meg se kísérelhattük az avar kori temető rekonstruálását. Hovatovább semmiféle helyi ásatási részfeladat megoldását nem éreztük se helyes, se arányos feladatnak. Ezzel szemben, mivel tudatában kell, hogy legyünk, hogy itt mi minden fontos és megkerülhetetlen ismeretanyagot rejt a föld, ezen elrejtett kincs és ismeret felidézésére törekedtünk.

Általános munkamódszerünk, melyet a R.A.A.T.[1] mozaikszo ír le (Raszter, Aranymetszés, Aszimmetria, Tömörítés), itt is hasznosnak bizonyult. A területre keletről érkező Római út mentén felállítottunk egy képzeletbeli időskálát. Ennek egyes periódus-határai jelentik a rasztert, mely ezután meghatározza/strukturálja a területet. Ennek elemi a: Régészeti bronzkor, Római kor, Kora Középkor, Barokk kor, Felvilágosodás kori klasszicista, XIX. századi eklektika és romantika, XX. századi modern és kortárs. A periodikák nem adnak egy teljes hivatalos építészettörténeti felsorolást, ugyanakkor a terület szellemi töltete szempontjából kijelölték az általunk fontosnak ítélt korszakokat. Ezen elméleti lépés után meghatároztuk azon növényfajokat, melyekkel jelölni kívántuk a történeti rasztert a területen. Nem az egész területen, hanem csak a beavatkozási pontokon. Mik a beavatkozási pontok? Ezek nem mások, mint egymás melletti (de a másikat legfeljebb érintő) 15 méter sugarú területek. Ezeket kő-körök jelölik ki, és a meglévő növényzet állapota szerint (amely sajnos eléggé rossz) az idő raszter alatt az adott terület és a raszter által meghatározott növénytelepítések lettek meghatározva. Ugyanakkor minden egyes ilyen kör-terület befogadott egy új turisztikai funkciót. A köröket egy – a teljes területet bejáró – új nyomvonalú sétaösvény tárja fel sorban.

Tehát a lényeg, hogy az egész területet kezelésbe vettük, feltártuk új utakkal és meghatároztuk a beavatkozási/fejlesztési helyeket: ezek jelen esetben a kő-körök.

Az egyes helyekre kerülő tényleges funkciók a projekt fejlesztése alatt többször változtak, de az alapstruktúra már adott volt: tehát ki lett jelölve a „játéktér”.

2.7. Tervezett bekerülés – mint iránymutató szempont

Egy fejlesztés tervezési szakaszában eljön a pillanat, amikor fixálásra kerül a tervezett/megcélzott bekerülés. Ennek ismeretében lehet a projektelemeket vizionálni, megtervezni majd véglegesíteni. A projekt fejlődése maga is egy evolúció, egy történet. És ennek a kicsi történetnek is vannak történelmi pontjai mikor is belekerült a projektbe egy új reménybeli üzemeltető, aki saját meghatározása szerint „kísérleti-régészettel” foglalkozik. Ennek égisze alatt egy komplett cölöpvárat kívánt a területen létrehozni. Nos, ez volt az eddigi koncepció által létrehozott struktúra „tesztje”: be tud-e a tervezett struktúra fogadni egy ilyen nem mindennapi funkciót annak helyigényével és egyéb kiszolgáló funkcióival együtt?

A válasz: igen, három szomszédos kő-kör újratervezésével kialakítottunk egy cölöppel erősített földvár idézetet, aminek a szerkezeti kialakításai teljesen autentikusak, formája meg ma tervezett, a benne üzemeltetni kívánt turisztikai folyamatokat kiszolgáló terekkel.

2.8. Új funkció helyigénye

Az említett erődön kívül minden épített elem igyekezett az egész területet fontossá tevő „idő” mint jelenlevő, de megfoghatatlan dologra ráirányítani a figyelmet. A sétaút – mint vezető – segít ebben, mely a mából indul: nevezetesen egy gépkocsi parkoló profán valóságából.

Nem felsorolva a körök adta összes funkciót a IV. maga a Szamárkő, ahol szabadtéri játékok részére színházat alakítottunk ki, hiszen ez közvetlenül a Római útról is elérhető, és mint kultikus szertartások helye alkalmas is efféle szellemi töltekezés helyszínének. A helyi és környékbeli természeti értékeket láttató körök után jutunk el – egy mély árok leküzdése után – az új-régi földvár idézetbe. Kiemelkedő még a XVII. kör, ahonnan a Balaton és Tihany tárul elénk. Innen függőhidak vezetnek az erdő belsejében levő forrásházhoz. Utoljára említem a terület legfontosabb új funkciókat befogadó épületét a játszóházat és a részben alatta elterülő régészeti játszóteret, ahol a gyerekek minden nap saját ásatást végezhetnek (előre elhelyezett „leletanyag” megtalálásának valós ígéretével).

Tehát bár nagy területeket laktunk be, ténylegesen alig építettünk valamit, pont azért, hogy a lehető legkevésbé zavarjuk meg az ásatási területet. (Nyilván a játszóház és az új-régi földvár területén az építkezések előtt régészeti feltárás készül.)

Azt sajnos csak remélhetjük, hogy a nem túl távoli jövőben az egész terület feltárása megtörténik.

2.9. Turisztikai vonzerő

A terület jelenleg is bír hívó szóval: ilyen a Szamárkő, az avar temetkezési hely ténye (melyből sajnos semmi nem látszik), a nem hivatalos földvár és a gyönyörű kilátás. Feladat – és a projekt fejlesztése során elérendő cél – a hívó szavak megerősítése és mintegy keretbe foglalása. Továbbá a turisták általi használhatóság erősítése, az

örökség megélhetőségének a megsegítése, a látogatási szándék fokozása az unikalitás kommunikálásával. Végezetül, ami minden időszaki turisztikai célpont feladata a szezonáltság elnyújtása, bizonyos attrakciók, ha csak időszakos, de akár téli üzemeltetésével. A turisztikai vonzerő fokozását szolgálják az új épített elemek: felsorolásukat megint a mától indítva kezdem és múltba a felidézett múltba haladok:

A játszóház és régészeti játszótér egy teljesen mai formálású és mai anyaghasználatú épület, csavart-kereszt forma nyers látszóbetonból, mellette cor-ten acél támfalas térlehatárolás. Az út vége egy új-régi cölöppel erősített földvár, teljesen autentikus anyaghasználattal és épületszerkezettel... És most jön picit rejtőzködve egy új attrakció, mely a mából átvezet a múltba egy tér-idő szobor a várhoz vezető szakadék felett, mely egyben egy híd is. Formája a Möbius fekvő nyolcása térben megformálva cor-ten acélból kialakítva. Ez nem csak egy mászóka, egy nehezen járható híd, hanem egy híd a jelen és a múlt között. Egy szerkezet, amelynek a fizikai funkciója mellet a szellemi, tehát pszichikai funkciója is ugyan olyan fontosságú, ha lehet ez utóbbi még fontosabb.

2.10. Idényszerűség

Ezzel át is térünk az idényszerűség kérdéskörére. A Balaton speciális helyzetéből fakadóan a vízparti vendégsereg el- és felvonása a parttól fél-egy kilométerre csak kiemelkedően attraktív helyszíneknek sikerül. Ugyan ilyen helyek azok, amelyek képesek a főszezon mellett hosszabban a vendégek fogadására. A hely egyedisége és érdekessége mellett helyi szállás és gasztronómiai pontoknak is együttműködésre kell lépni a projekt sikere érdekében. Ezen együttműködésre hajlandó és képes szereplők már látókörbe kerültek.

2.11. Árbevétel remélt forrásai és üzemeltetési vízió

A két kérdést az írásom végére hagytam, mivel rendkívül fontosak, ugyanakkor mi, mint építészek hivatalosan nem értünk hozzá. Mi az alapot adjuk a jó projekthez, megadjuk a megálmodott és jelen helyzetben meglévő és megerősített attrakciós elemeket, adunk egyfajta történeti és emellett bizonyos értelemben naprakész tudást a mai kor elvárásairól, művészeti és a jó értelemben vett divat oldaláról.

3. Következtetések, összegzés, záró megjegyzések, záró gondolatok

Minden egyes helyszín és feladat egy önálló kihívás. Fel kell tárnunk a hely unikális jegyeit, legendáit és hagyományait, tehát **tudati szintre kell emelni** fokozható egyedi hívószavait.

Tudjuk, hogy egy adott büdzből mi mindent lehet létrehozni, és igyekeznünk kell mindezt úgy tenni (mármint a pénzköltést), hogy eközben a lehető leghatékonyabb dolgokat hozzuk létre, sok-sok szellemi és kötött anyagi investíció eredményeként. Picit szeretjük azt hinni és ezt terjesztjük is magunkról, hogy mi építészek látnokok vagyunk és képesek vagyunk megjósolni bizonyos fontosnak gondolt tendenciákat.

Ezen tudás-eszköztárunkat investáljuk minden egyes alkalommal egy-egy projektbe, a pozitív végkifejlet reményében.

Ha elég a szellemi investíció, ha eredményes az együttműködés, ha együtt képes rezegni a projekt minden résztvevője, ha tényleg ügyes a terv és tényleg abba és annyit investál, ami utána működni képes és még egyéb csillagok is összeállnak: nos, akkor egy jó és eredményesen működő turisztikai projekt valósul meg.

Amit az építészeti tervezés oldaláról ehhez hozzá kell tenni, az a következőkben foglalható össze:

- A már bemutatott R.A.A.T. elmélet betartása. (csak emlékeztetőül: Raszter, Aranymetszés, Aszimmetria, Tömörítés.)
- Helyi értékek megismerése, és ezek belefoglalása a koncepcióba.
- A terület olyan strukturálása, mely létrehozott rendszer elviseli a módosításokat és a koncepció borulása vagy sérülése nélkül képes akár további fejlesztések és új elemek befogadására.
- Minden épített elem képviseljen magas építészeti értéket és legyen szerény az anyagi értékek költségében.
- A felhasznált és létrehozott anyagok és szerkezetek legyenek időtállóak és öregedjenek szépen.
- A régészeti anyag sohase sérüljön.
- Ne féljünk múltat idézni, de a látogató mindig legyen tisztában azzal, hogy egy bemutatott épület mai, vagy új-régi vagy ténylegesen eredeti lelet/épületrészlet/vagy tárgyi emlék.
- Használjuk ki a kontrasztot, mint feszültséghordozó jó értelemben vett izgalmat és attrakciónövelő erejét.
- Legyünk interaktívak, legyen az attrakció fejlődőképes és befogadó.

Nos, ha mindezt tudjuk mint alkotók, és mindezt tudja a végső terv, illetve a terv alapján elkészülő projekt, akkor jó esély van rá, hogy jól költötték el a fejlesztésre szánt adott pénzeket.

Jegyzetek

[1] R.A.A.T.: Raszter, Aranymetszés, Aszimmetria, Tömörítés. A raszter rendet teremt és viszonyítási alapot ad. Az Aranymetszés a mindenki számára befogadható „Isteni” arányokat jelenti. Az Aszimmetria az embertelen és diktatórikus tökéletes szimmetria feloldása egy kiegyensúlyozott komponáláson alapuló szerkesztésben. (Lásd még magát az embert, aki csak látszólag szimmetrikus, de valójában kiegyensúlyozottan aszimmetrikus lény!) Tömörítés a lényeg megragadása, a sallangok elhagyása, a beavatkozás – lehetőségek szerinti – koncentráció mellett. (Nem azonos a manapság „divatos” minimalizmussal.)

Köszönetnyilvánítás

Hálás köszönet Társamnak, Járomi Irénnek, a R.A.A.T. megfogalmazójának (a Kiss-Járomi Építésziroda művészeti vezetőjének) az elméleti megalapozást segítő tanácsokért.

Irodalomjegyzék

Bálint Cs. (2011): Kik voltak az avarok? *RUBICON*, 21 (11): 4–17.

Kiss és Járomi Építésziroda (2012): *Szamárkő – Avarpark* <http://www.kiss-jaromi.hu/1_referencia.php?id=115>